ernstige mate de schuld draagt aan de snelle toeneming van dit kwaad. Dat Gods volk tegenover die lakshe moraal der wereld met kracht opkomt en den zelfmoord niet alleen zonde noemt, maar zelfs een der ergste zonden, die de mensch kan begaan en waardoor hij doemschuldig wordt voor Gods aangezicht, is geheel in overeenstemming met Gods Woord. Zelfs stemmen we toe, dat de gedachte: als ik zelfmoord pleeg, ga ik voor eeuwig verloren, wel een der sterkste remmen kan zijn om ons van deze zonde af te houden, wanneer de wanhoop ons daartoe drijven zou. Het is dan ook niet het minst aan die strenge opvatting te danken, dat zelfmoord in onze kringen — gevallen van verstandsverbijstering nu buitengesloten — gelukkig zoo zeldzaam voorkomt.

Het is daarom dat we niet anders dan met de uiterste voorzichtigheid ons wenschen uittelaten over het vraagstuk, of Gods Woord dit gevoelen, dat voor elken zelfmoordenaar de hope op zaligheid is afgesneden, bevestigt of niet. Er is voor ons altoos een gevaar aan verbonden, te vragen: kan iemand een kind van God zijn en toch die en die zonde begaan? Het verzwakt zoo licht den eisch van Gods heilige wet in de conscientie en leidt tot een licht achten der zonde. De vraag moet niet wezen: kan ik die en die zonde doen en toch een kind Gods blijven, maar veeleer: hoe heb ik als kind Gods te leven, opdat ik Zijn naam verheerlijke en Zijn wil volbrenge. Het zou ons daarom veel nuttiger en veel beter toeschijnen, uit de Heilige Schrift een betoog te leveren, waarom zelfmoord zulk een schrikkelijke zonde is en waarom een kind Gods aan de verzoeking tot deze zonde nooit mag toegeven, dan de vraag te onderzoeken, of het mogelijk is, dat een zelfmoordenaar toch een kind Gods zou zijn.

Natuurlijk staat de zaak geheel anders bij krankzinnigen, omdat het hier niet gaat om den eisch van Gods wet te handhaven, maar om het oordeel der barmhartigheid. Indien het juist ware, dat *elk* zelfmoordenaar, ook de krankzinnige, voor eeuwig verloren was, dan zou dit voor de nabestaanden wel een der ontroerendste gedachten wezen. Daarom kunnen we op dit eene punt zonder eenige aarzeling nader ingaan en verklaren, dat Gods Woord geen enkelen grond geeft om in *zulke* gevallen een zoodanig oordeel uit te spreken. Wie krankzinnig is heeft geen zedelijke verantwoordelijkheid; zelfs de aardsche rechter zou er niet aan denken, iemand te straffen voor daden in krankzinnigheid gepleegd, en zou de Rechter der gansche aarde dan wel dit onrecht doen en het zwaarste vonnis over dezulken voltrekken? Wanneer men zegt, dat God de Heere zijn uitverkorenen zelfs in gevallen van krankzinnigheid voor dit uiterste wel bewaren zal, en daarom uit het feit, dat iemand, die krankzinnig is, zelfmoord pleegt, afleidt dat hij geen uitverkorene is, dan matigt men zich een oordeel aan, dat ons niet toekomt. De verborgen dingen zijn voor den Heere onzen God, de geopenbaarde voor ons. Nergens in Gods Woord is ook maar een enkele belofte te vinden, dat God elk zijner kinderen voor deze zonde bewaren zal. Zelfs wordt nergens gezegd, dat deze zonde onvergeeflijk zou wezen. Slechts één zonde is onvergeeflijk: de zonde van lastering tegen den Heiligen Geest. Voor die zonde bewaart God zijn kind altoos. Hij die deze zonde pleegt, is daarmede als een verworpene geteekend. Maar dit is de eenige uitzondering. Het leven der Bijbelheiligen leert ons, hoe diep zelfs een vroom kind Gods soms in zonden vallen kan, en geeft ons daarom altoos hoop, wanneer zulke zonden ook nu voorkomen, dat de barmhartigheid Gods deze zonden vergeven kan. Bij zelfmoord is de moeilijkheid alleen, dat als regel van een waarachtig berouw na deze zonde geen sprake meer kan wezen, omdat men deze zonde doende, daarmede tegelijk den tijd der genade afsnijdt en terstond voor het gericht Gods komt, waar het berouw natuurlijk te laat is. Maar dat alles geldt niet voor een krankzinnige, omdat wat hij doet geen zonde is, aangezien de eigen wilsdaad die alleen schuldig stelt, hier ontbreekt. Zelfs het lasteren van God, wat bij krankzinnigen niet zoo zelden voorkomt en soms schier een demonisch karakter kan dragen, stelt hem persoonlijk niet schuldig voor God. En indien het lasteren van God dit niet doet, wat de Schrift altoos als een der ergste zonden ons voorstelt, hoe zou dan de daad van zelfmoord alleen door zoo schrikkelijk oordeel gevolgd worden?

Wanneer daarom iemand, die vóór zijn krankzinnigheid een waarlijk godzalig leven heeft geleid en teekenen van oprechte godsvrucht heeft gegeven, in zijn krankzinnigheid tot zelfmoord komt, zou het ons allerminst voegen deze vroomheid en godsvrucht nu achteraf voor louter bedrog en huichelarij te verklaren. Hier geldt het ernstige woord van Christus: wie anderen oordeelt, zie toe, dat hij zelf niet geoordeeld worde.

DR. H. H. K.

Voor Kootwijks scholen.

In hartelijken dank ontvangen: van den heer J. W. v. d. Veen te Hattem *f* 1; van den heer W. Hebly te Rotterdam *f* 1; feestgave van A. K. te Rotterdam 50 cent postzegels van den heer D. v. d. Bunt te Nijkerk gecollecteerd in de Unie-collecte *f* 10; van de heer C. van Egmond te Leiderdorp *f* 10; van Joh. Dijkstra *f* 1; van R. Riksens *f* 0.50, beide te Rotterdam; van de heer A. de Quant, Erasmusstraat *f* 2.50; uit Hazerswoude N. N. *f* 6; van Mevr. de wed. V. te Apeldoorn verzameld *f* 11; van de heer G. A. Goldschmeding te Amsterdam *f* 5.

Het 25-jarig bestaan van onze school zal in plaats van op 20 op Vrijdag 21 Nov. D.V. worden herdacht

Ds. J. H. HOUTZAGERS.

Leestafel.

DR. H. BAVINCK. HANDLEIDING BIJ HET ONDERWIJS IN DEN CHRISTELIJKEN GODSDIENST. J. H. Kok, 1913. Kampen.

De uitgever KOK zond ons deze HANDLEIDING ter bespreking in de HERAUT. Zij is, zooals in het VOORBERICHT staat, samengesteld met het oog op leerlingen in de hoogste klassen van onze Christelijke gymnasia, hoogere burgerscholen, kweekscholen, normaallessen enz.

Dit enz. wordt dan nader toegelicht door de toevoeging, dat de auteur bij de samenstelling verder op het oog had allen, die door middel van een niet te kostbaar leerboek kennis willen maken met den hoofdinhoud van onze Christelijke, Gereformeerde geloofsbelijdenis.

* * *

Toen de Utrechtsche uitgever RUYS een serie werkjes over verschillende vakken der Theologie in het licht gaf, die als handleidingen of leiddraden bij het Godsdienstonderwijs aan onze gymnasia en hoogere burgerscholen moesten dienen, heb ik, voorzoover hij ze ons blad ter bespreking toezond, bij die bespreking mijn bezwaren tegen deze onderneming niet onder stoelen en banken gestoken.

Met het oog op het eene uur per week dat in elke klas voor het Godsdienstonderwijs aan deze inrichtingen beschikbaar is, kwam en komt mij nóg en dat op grond van eigen ervaring uit een drietal jaren, waarin ik het genoegen had aan een onzer gymnasia Godsdienstonderwijs te geven, — een dergelijke opvatting omtrent den omvang van dit onderwijs vrij bedenkelijk voor.

Maar bovendien komt het mij bedenkelijk voor dat, ook indien het bezwaar van den beschikbaren tijd op eenige wijze kón worden ondervangen, het Godsdienstonderwijs, naar deze leiddraden gegeven, door dan onderwijs in de Theologie te worden, van aard verandert.

En Theologie te doceeren aan gymnasiasten en hoogere burgers, zij het ook uit de hoogere klassen dezer scholen, alzoo aan jongens van ongeveer 15—18 jaar, dunkt mij, bij hun gemis aan, voor het onderwijs daarin noodige propaedeuse, gewoon absurd. Men kweekt dan Theologasters, waar een, voor zijn ambt goed onderlegd predikant, op zijn catechisatie en daar niet alleen, zijn plezier mee op kan.

Theologie is nu eenmaal even goed als, om iets te noemen, de Jurisprudentie, een wetenschap, al meent men ook, zonder haar voldoende te hebben beoefend, er over te kunnen meepraten.

Op de lijn der onderneming van den Utrechtschen uitgever ligt zeker ook het doen verschijnen van een Handleiding voor wat vroeger heette de »praktische« en thans onder ons heet de »diakonalogische« vakken der Theologie. Dat het daartoe nog niet gekomen is en ook wel niet komen zal, is mij een bewijzend teeken van het verkeerd-getrokken zijn dier lijn.

* * *

Heb ik, bij volle erkenning van het op zichzelf veelzins voortreffelijke in de handleidingen van den uitgever RUYS, mijn bedenkingen daartegen niet onder stoelen en banken gestoken, zoo wil ik thans, na gezette lezing van deze, mij door den Kamper uitgever toegezonden handleiding even onverholen uitspreken, dat tegenover haar die bedenkingen wegvallen.

Om hiermede niet onder de verdenking te raken van te ver gedreven courtoisie tegenover den samensteller dezer handleiding, mijn geachten ambtgenoot, wil ik de gronden voor deze mijn uitspraak aanvoeren.

Naar reeds de titel van zijn boekje aanduidt, bedoelt BAVINCK niet te geven een handleiding bij het onderwijs in de DOGMATIEK, maar bij het onderwijs in den CHRISTELIJKEN GODSDIENST.

En ten bewijze, dat hij zich bewust is, dat deze titel niet maar een vlag is, die een verkeerde lading dekt, zij het mij vergund het volgende te citeeren uit wat hij op p. 6 schrijft over »de verschillende wijze« waarop de waarheidsinhoud der openbaring, al naar gelang van de personen voor wier bewustzijn zij wordt uitgestald, kan en behoort te worden uiteengezet.

Terecht zegt hij daar, dat de, op verschillende wijze uitgesprokene, toch altijd is dezelfde geloofswaarheid. Maar het uitspreken dier waarheid door de gemeente tegenover de wereld in haar beschreven en onbeschreven confessie is een andere wijze van uitspreken dan wanneer zij door den Dienaar des Woords aan de volwassenen op den kansel wordt verklaard of aan de kinderen in de catechisatie wordt onderwezen. En zoo ook is de wijze waarop de geloofswaarheid »door den theoloog in eene dogmatiek, hetzij stellig (positief, thetisch) of wederleggend (elenctisch, apologetisch), naar wetenschappelijken eisch (kan) worden uiteengezet«, weer een andere dan die waarop zij »door den docent in een eenvoudig hand- of leerboek (kan) worden neergelegd voor de discipelen eener middelbare of voorbereidend-hoogere school«.

Dat het aan den auteur der GEREFORMEERDE DOGMATIEK volkomen gelukt is om, waar hij in deze Handleiding als docent in den Christelijken Godsdienst optreedt, dat zoo te doen, dat hij dit zich daarbij gestelde doel bereikte was, bij zijn ook niet geringe didaktische vaardigheid, niet anders te verwachten.

Alzoo geen onderwijs in de DOGMATIEK, maar in den GODSDIENST wordt hier geboden. Is Godsdienst de verhouding van den mensch tot God, en mag er, om ware godsdienst te zijn, de »waarheidsinhoud der openbaring« zeker niet in gemist, toch mag het onderwijs in den waren, den Christelijken godsdienst, zich niet uitsluitend richten op het bijbrengen van ware Geloofsvoorstellingen, op een recht doen denken omtrent God.

Bij het ONDERWIJS in den GODSDIENST, »het teederste en heiligste wat een mensch bezitten kan«, is toch dit niet uitsluitend zich richten op het denk-, maar ook op het gemoeds- en wilsleven van den leerling een vereischte waaraan dat onderwijs behoort te voldoen, al voldoet het er ook niet altijd aan.

Dr. BAVINCK toont zich van dit vereischte ten volle bewust wanneer hij het in zijn VOORBERICHT op p. VII heeft over »de wenschelijkheid, die voor het godsdienstonderwijs op de scholen, die boven het lager onderwijs uitgaan« en dan tot die wenschelijkheid ook rekent »de leerstof in zoo Schriftuurlijken zin te bespreken, dat zij niet alleen in haar onderwijzend, maar ook in haar vertroostend karakter openbaar worde en zichzelve aanbevele aan hart en geweten«.

En wie als ik, de 20 ⅝ van zijn boekje waarin hij den hoofdinhoud van de Christelijke, Gereformeerde geloofsbelijdenis in de bekende volgorde, die met »de kennisse Gods« begint en met »de voleinding der wereld« eindigt, bespreekt, opmerkzaam heeft doorgelezen, zal met mij den indruk ontvangen, dat daarin aan genoemd vereischte voldaan is.

En dat ook mijn andere bedenking, die op het stuk van den, voor het Godsdienstonderwijs aan onze gymnasia en hoogere burgerscholen beschikbaren tijd, tegenover deze Handleiding wegvalt is, omdat mag worden aangenomen, dat in het eene uur per week, hetwelk daar voor dit onderwijs beschikbaar is, haar 20⅝ door de leerlingen der hoogere klassen, alzoo in twee of drie jaren, voldoende kunnen opgenomen.

* * *

Zeker mag ook deze Handleiding op onze scholen, die boven het lager onderwijs uitgaan, den Bijbel zelf en ook den Heidelberger Catechismus niet verdringen.

Maar, daarmee aangevangen in de drie lagere, zal daarnaast in de drie of twee hoogere klassen deze Handleiding uitnemend dienst kunnen doen. Deze Handleiding, die ook »algemeene en bijzondere openbaring, de algemeene genade, het karakter der inspiratie, de leeringen van verschillende secten en de ontwikkelingsleer ter sprake brengt« (p. VI).

Bij het lezen stuitte ik in de 2e alinea van p. 93 op een verschrijving van »beeld Gods in enger« voor »in ruimer zin«, en in de eerste alinea van p. 105 op »volharding« voor »verharding«.

Ten slotte zij het mij nog vergund aan wie het met den titel van deze Handleiding niet eens mochten zijn, omdat zij meenen, dat óf vóór Christelijken Godsdienst het praedicaat »Gereformeerd«, óf in de plaats van »Christelijken«, »Gereformeerden« Godsdienst moest staan, — te herinneren aan den titel van CALVIJNS INSTITUTIE en van FAUKELIUS KORT BEGRIP.

G.

Uit de Pers.

Voor menig lezer leerzaam dit stukske van Dr. Kuyper Jr. te Rotterdam over het zoo onjuist verwijt van *clericalen*:

De tegenstanders van de Christelijke Staatspartijen kunnen nooit nalaten de voorstanders van de Christelijke Staatskunde voor *clericalen* uit te schelden.

Uit te schelden is niet te hard gezegd, want ons Protestanten klinkt die naam metterdaad als een boose scheldnaam in de ooren, waar wij het beginsel van het clericalisme op de meest krachtige wijze hebben bestreden. Wij zullen ons dien naam dan ook nooit laten welgevallen en er altoos krachtig tegen protesteeren.

Om het woord «clericalisme» goed te verstaan, is noodig eerst een taalkundig onderzoek in te stellen en daarna naar de historische beteekenis er van te vragen. Ons blad is geen politiek blad, maar het clericalisme is een *kerkelijk* verschijnsel en mag daarom zeer zeker in de Kerkbode besproken worden.

Wat de taalkundige beteekenis van het woord clericalisme aangaat moet gezegd worden dat het woord afgeleid is van het Grieksche woord kleros, dat lot of erfdeel beteekent. In eigenlijken zin *lot*, in afgeleiden zin *erfdeel*. Toen Israël Kanaan binnentrok, werd het veroverde land door het lot verdeeld, en wat alzoo door het lot verkregen werd bezat men als erfdeel. En zoo kwam het dat het woord cleros en lot en erfdeel beduidt.

Maar nu hebben wij er voorts bijzonderlijk op te letten, dat in de Heilige Schrift voortdurend *heel Israël* wordt aangewezen als het erfdeel des Heeren, b.v. Deut. 32 : 9 »des Heeren deel is zijn volk. Jacob is het deel zijner erve«. Te midden van alle volken staat Israël opgeteekend als het volk dat Jehova door het lot heeft verkregen en dat een erfelijke bezitting des Heeren is.

Hieruit nu volgt rechtstreeks, dat dus het gansche volk een clerus is, en nooit een deel van het volk of een bijzondere stand in het volk. Niet alleen Levi, maar gansch Israël, geheel Jacob is clerus of erfdeel des Heeren.

En deze gedachte is niet specifiek oud-testamentisch, maar wordt ook in het Nieuwe Testament ten einde toe volgehouden. De gansche gemeente is een geestelijk huis, en heilig priesterdom, een uitverkoren geslacht een koninklijk priesterdom, een heilig volk, een verkregen volk, dat de roeping heeft de deugden te verkondigen van Hem die het riep uit de duisternis tot zijn wonderbaar licht. Wat de apostel Petrus alzoo betuigt, zegt hij niet alleen en uitsluitend tot de ambtsdragers, maar tot de gansche gemeente, tot al de broeders en zusters.

Om dus goed te verstaan hoe dwaas het is, ons Protestanten voor «clericalen» uit te schelden, moeten wij dus in de eerste plaats weten dat clerus beteekent «erfdeel des Heeren», en in de tweede plaats dat deze naam geldt niet voor «geestelijken», maar voor de gansche gemeente.

En wat is nu *clericalisme*? Het is het zondige streven dat reeds vrij spoedig in de Kerk van Christus openbaar werd, om niet de geheele gemeente, maar slechts den kring van ambtsdragers als clerus te beschouwen. Toen de Roomsche Hierarchie opkwam, werd er scherpe scheiding gemaakt tusschen den geestelijken stand en den leekenstand. De geestelijken noemden zich zelve clerici en de leden der gemeente noemden zij laici, waarvan dan het woord leek is afgeleid.

In de roomsche kerk wordt dus de geestelijkheid clerus genoemd. Het privilegie om «erfdeel des Heeren» te zijn, gold daar alleen voor de ambtsdragers. En dat stelsel nu staat bekend onder den naam van *clericalisme*.

Als men dit nu goed weet, voelt men hoe dwaas het is, ons Protestanten den volke voor te stellen als clericaal. Want onze Hervormers hebben de scheiding van »clerici« en »leeken« ten sterkste veroordeeld, zij hebben een principieelen strijd gevoerd tegen heel dat stelsel van het Clericalisme. Onze vaderen hebben in dien strijd volhard en niet gerust voordat zij den zuurdeesem van het Clericalisme algeheel uit ons kerkelijk leven hadden uitgebannen.

De Protestantsche kerken hebben het clericalisme van de kerkelijke erve verdreven, en met name de Gereformeerde kerken hebben het *algemeen priesterschap der gelovigen* in eere hersteld. In de kerk van Christus mocht niet een afzonderlijke priesterstand zijn die heerschappij voerde over de »leeken«. Neen, in de kerk zijn allen priesters, allen broeders. Niet alleen de stam van Levi, alle de stammen van Israël zijn clerus. Israël kent geen »leeken«.

Maar als wij Gereformeerden zoo finaal met het clericalisme hebben gebroken en den leeken hunne schriftmatige priesterrechten hebben hergeven, dan grieft het ons telkens van onze staatkundige tegenpartij te hooren: gij zijt clericaal. Weet men dan niet wat het woord beteekent, en kent men de historie niet?

Er ligt ook iets potsierlijks in, en het brengt een glimlach op de lippen. Zie, een brandweerman die een brand heeft geblusch, scheldt men toch niet uit voor brandstichter. Even dwaas nu is het een Gereformeerde, die het clericalisme met tak en wortel heeft uitgeroeid, als een clericaal voor te stellen.

Het is echter niet alleen komisch, het is ook tragisch. Een brandweerman die met gevaar van eigen leven een brand heeft geblusch en voor het welzijn van anderen heeft gewaakt, voelt zich toch gegrieft door de snoode ondankbaarheid van hen, die hem een brandstichter noemen. En zoo doet het ook ons Gereformeerden altoos pijnlijk aan, als wij na onzen met zegen bekroonden strijd tegen het clericalisme, telkens den naam clericaal op ons zien toegepast.

Doch als het niet anders kan, laat de wereld dien naam maar bezigen. De onkunde van het denkend deel der natie wordt er door openbaar. Laten wij er echter voor zorgen, dat het uitgebannen clericalisme nooit weer onze kerken binnendringt, laten wij hoog houden het algemeen priesterschap der gelovigen en leven in de volle gemeenschap der heiligen als het erfdeel des Heeren.

Officieele Berichten.

Verslag van de vergadering der kerken in de classe Barendrecht.

1. De vergadering wordt Woensdag 10 Sept. '13 des morgens 8½ ure door Ds. R. Koolstra namens den kerkeraad der toepende kerk van Numansdorp geopend. Gezongen wordt Ps. 81 : 12, gelezen Ps. 81. Ds. K. gaat voor in gebed.

2. Het moderamen bestaat uit Ds. Koolstra praeses, Ds. Heidema scriba en Ds. van Pernis assessor.

3. De praeses deelt mee, dat de vergadering een week later samenkomt omdat 3 Sept. te Barendrecht onafhankelijkheidsfeest gevierd werd.

4. De praeses feliciteert de kerken van Barendrecht, Heerjansdam, Rijsoord en IJsselmonde, wier dienaren des Woords in het verloopen trimester een roeping naar elders ontvingen en daarvoor konden bedanken.

5. De afgevaardigden van Westmaas zien op verzoek van den praeses de credentiebrieven na. Alle kerken zijn vertegenwoordigd. Klaaswaal zond een ouderling en een diaken. Aan dezen laatste wordt, de redenen gehoord, keurstem verleend. De dienaren des Woords van Oud-Beijerland en IJsselmonde zijn afwezig. Voor den laatste kwam diens secundus. De eerste blijft waarschijnlijk, door familie-omstandigheden, afwezig. Er zijn twee instructies.

6. De notulen der vorige vergadering worden gelezen, goedgekeurd en geteekend.

7. Gelezen wordt het rapport van deputaten der laatstgehouden Particuliere Synode van Zuid-Holland (Z.). Het geeft geen aanleiding tot bespreking.

8. Ds. Kunst doet enkele mededeelingen van het te Amsterdam gehouden Congres voor Geref. Evangelisatie. De bespreking hiervan wordt uitgesteld tot de voorstellen betreffende evangelisatie van de kerken te Oud-Beijerland en Ridderkerk aan de orde zijn.

9. Ds. Kunst leest het rapport van de commissie voor onderzoek en advies in zake de predikantstractementen in de kerken der classe. De commissie doet een viertal voorstellen. Deze worden unaniem aangenomen. Besloten wordt het rapport te doen drukken en aan de kerken der classe toe te zenden.

10. Gelezen worden ingekomen stukken uit de classis Amersfoort en Apeldoorn, die voor kennisgeving worden aangenomen.

11. Gelezen wordt van de classe Brielle een verzoek om de maanden Dec. 1913, Jan. en Febr. 1914 wederom voorziening in den dienst des Woords op drie Zondagen te mogen ontvangen. De classe bewilligt hierin. De klacht wordt geuit, dat van de classe Brielle de uitnoodigingen aan de onzerzijds aangewezen dienaren des Woords ten deele niet en ten deele voor een andere maand, dan waarvoor de aanwijzing geschiedde, gezonden zijn. Aan de classe Brielle zal hiervan bericht worden gezonden.

12. Nog wordt gelezen een verzoek van het moderamen der laatstgehouden Particuliere Synode van N. Brabant en Limburg om aanbeveling van den evangelisatiearbeid in die provincien. De praeses, hieraan voldoende, spreekt een woord van opwekking om dezen nuttigen en noodigen arbeid te steunen.

13. In behandeling komt de instructie van de kerk van Barendrecht, bezwaar inhoudend tegen de handelingen der deputaten voor het Provinciaal weeshuis te Middelharnis. Waar de Part. Synode van Z.-H. ten Z. het voorstel om het verpleegveld voor de weezen te verhoogen verwierp, ging het bestuur van het weeshuis daartoe toch over. De classe acht het bezwaar gegrond en besluit het ter e.k. Particulie Synode te brengen. Inmiddels zullen ook genoemde deputaten zelf met dit bezwaar der classe worden in kennis gesteld.

14. De instructie van een andere kerk vraagt toestemming tot toepassing van den tweeden trap van censuur op een zeer onverschillig lid der kerk. De classe wenscht gaarne eenige inlichtingen te ontvangen, die de afgevaardigden dier kerk op dat oogenblik niet konden geven, waarom de classe de aanvrage uitstelt tot de delgende vergadering.

15. Bij de rondvraag naar art. 41 K.O. vraagt die kerk advies in een tuchtzaak. Die kerk vordt verwezen naar de duidelijke bewoording aan art. 75 K.O. Twee andere kerken ontvangen advies, hoe te handelen met twee onverschillige doopleden. Terwijl ten slotte een kerk verlaging van percentage aanvraagt. Deze aanvrage wordt aangehouden, wijl zij niet schriftelijk ingediend werd en niet op het agendum kon worden geplaatst.

16. De kerk van Klaaswaal vraagt en ontvangt de toezegging van voorziening in den dienst des Woords op drie Zondagen.

17. Aan de orde komen de voorstellen van de kerk van Oud-Beijerland en die van Ridderkerk betreffende terhandneming van de evangelisatie in den kring onzer classe. Besloten wordt aan de predikanten van die kerken Goote en Schouten op te dragen, de classe in haar volgende vergadering schriftelijk over deze zaak van advies te dienen.

18. Aan een verzoek om finantieelen steun voor een het volgend jaar te houden congres voor Evangelisatie wordt voldaan. Een bedrag van *f* 5 wordt er voor beschikbaar gesteld.

19. De vacaturebeurten worden aldus geregeld: Klaaswaal 12 Oct. Ds. Heidema, 9 Nov. Ds. Schouten, 14 Dec. Ds. Goote. Classe Brielle Dec. Ds. Sleeswijk Visser, Jan. Ds. v. Pernis, Febr. Ds. Steenhuis.

20. Eenige kerken dienen het jaarlijksch verzoek om finantieelen steun in, waarover in de volgende vergadering zal worden beslist.

21. Meegedeeld wordt, dat alle collecten en quota zijn ontvangen.

22. Alle deputaten volgens art. 19 der Huishoudelijke Regeling worden gecontinueerd.

23. Roepende kerk voor de volgende vergadering die D.V. den eersten Woensdag van December zal worden gehouden, is Oud-Beijerland. Aanvangsuur alsdan half elf.

24. De censura morum heeft een bevredigend verloop.

25. De korte notulen worden gelezen en goedgekeurd.

26. Ds. van Pernis gaat voor in dankzegging. De praeses sluit de vergadering.

De actuarius,

J. G. KUNST

Buitenland.

Frankrijk. Kerkbezoek van Roomschen en Protestanten.

In een artikel in de *Revue* wordt gehandeld over het kerkbezoek in de Roomsche en Protestantsche Kerken. Daaraan ontleenen wij de volgende cijfers. De St. Marguerite parochie te Parijs telt 96.200 leden, waarvan 1800 de verschillende Godsdienstoefeningen des Zondags bezoeken; dat is nog geen 2 percent. St. Ambrosius omvat 89.300 leden, waarvan slechts 1600 de kerk bezoeken. St. Pierre du Petit-Montrouge heeft 86.000 leden en 3000 bezoekers der Godsdienstoefeningen, terwijl Notre Dame de Clignancourt, die 95.000 Roomschen telt, slechts op 1200 menschen die zich in de kerkgebouwen laten vinden, roemen kan. De beste gemeenten wat het kerkbezoek betreft, zijn de St. Philippe du Roule, St. François-Xavier en St. Sulpice, bij welke het aantal kerkbezoekers 16 percent bedraagt. Dooreen komt in de grootere steden 12½ percent van hen die als Roomschgezinden te boek staan, ter kerk. In enkele dorpskerken komen allen ter kerk. Maar dit zijn uitzonderingen. Door elkander genomen, komen van de honderd Roomschen 14 ter kerk.

Ook naar het kerkbezoek in de verschillende Protestantsche kerken heeft men een onderzoek ingesteld, met de uitkomst, dat van de honderd Protestanten er twintig de kerk bezoeken.

Brical-Gaillard, schrijver van het hierboven aangehaald artikel, besluit zijn betoog met een beschouwing over het budget der kerken. De Roomsche Kerk was door de wet op scheiding van Kerk en Staat een oogenblik in verwarring gebracht, maar zij heeft weder moed gevat. De scheidingswet heeft haar geen doodelijken slag toegebracht, integendeel, zij heeft haar gesterkt. Op dit oogenblik zijn de Roomschen in staat de 20 millioen francs, voor haar onderhoud noodig, op te brengen. Maar de Protestantsche Kerken hebben onder de scheidingswet geleden. Zij leven onder den druk van het chronisch tekort. Het geneesmiddel is daarin alleen te vinden, dat de Protestanten zóóveel voor hunne kerk opbrengen als zij schuldig zijn. Het geneesmiddel is eenvoudig en afdoende, maar het komt ons voor, dat men beter zou gedaan hebben als de weg aangewezen was, waarlangs de Fransche Protestanten gebracht kunnen worden om behoorlijk voor het onderhoud hunner kerk te zorgen.

De Fransche regeering denkt er kennelijk niet aan, de Roomsche Kerk ook maar eenigszins welwillend te gemoet te treden. Op zijn reis door Frankrijk heeft de president der republiek geen enkele kerk, ook de schoonste kathedraal niet, bezocht. Daarentegen woonde hij een banket bij, dat in een voormalige Kapel aangericht was. Bovendien sprak de Minister-President bij een diner, hem door staatsonderwijzers te Aix-les-Bains aangeboden, uit, dat de wet van 1905 onherroepelijk de verhouding van kerk en staat had geregeld. Het gerucht dat de Fransche regeering met het Vaticaan in onderhandeling was getreden om de door de scheidingswet afgebroken betrekkingen weder te herstellen, werd door den Minister-President tegengesproken.

WINCKEL.

Voor Kinderen.

BROOD OP HET WATER.

VII.

DE ONTVANGST.

Ik deed inmiddels eenige stappen vooruit. Bij de flikkering van het vuur kon ik bemerken, dat allen mij met angstige verwachting aanstaarden. Ik vond het echter wijs niet verder te gaan, wijl het gebrom en gehuil van ettelijke wachthonden mij juist niet als een welkom tegenklonk. Een ruwe stem bracht hen echter weldra tot zwijgen.

Gelukkig keerde mijn geleider spoedig terug. In zijn gezelschap naderde ik nu den kring der Zigeuners, mannen en vrouwen met geel bruine gezichten en donker haar. Uit eerbied voor ons of althans voor mijn metgezel, sprongen allen die zaten plotseling op, en maakten een geweldig diepe buiging, terwijl zij eenige woorden uitriepen in een taal van welke ik niets verstond.

Ik had vroeger wel meer van Zigeuners gehoord en gelezen, doch niet recht begrepen wie en wat zij waren. Thans had ik gelegenheid hen van nabij te leeren kennen. Dit weer was aanleiding, dat ik mij later nog beter op de hoogte stelde. Laat mij dan duidelijkshalve u eerst even vertellen wat ik omtrent deze zwervers ben te weten gekomen.

Zij wonen in verschillende landen, en dragen dan ook verschillende namen. In het Noorden van Europa heeten zij Tatars of Tartaren, wijl men meende dat zij uit Tatarije in Azie kwamen. Elders weer, zooals in Engeland en in Spanje, hield men hen voor Egyptenaars. Vandaar de Engelsche naam Gipsies en de Spaansche Gitanos. De Franschen noemen hen Bohémiens, denkelijk omdat zij uit Bohemen in Frankrijk zijn gekomen.

Wij Nederlanders spreken van hen als *Heidens* (niet Heidenen) of gelijk de Duitschers noemen ook wij hen Zigeuners. Deze laatste naam of wat er op lijkt, wordt ook wel in andere talen gebruikt. Men meent dat die afkomst van Ciconia d. i. Ooievaar, wijl de Heidens ook rechte trekvogels zijn. Maar dat dit juist is durf ik niet zeggen. Zeker is dat de Zigeuners zich zelf Zwarten of Bruinen of ook wel eenvoudig Menschen noemen.

Voor het eerst verschenen zij in Europa vier eeuwen geleden. Zij vonnden toen een groote schare, die veel vee en goed bij zich had en onder een koning stond. 't Leek wel of een geheel volk aan het verhuizen was gegaan. Zij waren vreemd gekleed, spraken een taal die niemand verstond, waren Heidenen, leefden anders dan de volken van Europa en reisden van de eene plaats naar de andere. Op hen gesteld was men in Europa allerminst, wijl zij geen Christenen waren, dikwijls diefstal pleegden en verder hun brood verdienden met waarzeggerij en sterrenwichelarij. Tegenwoordig wonen ze meestal in het Zuid-Oosten van Europa en ook in Spanje. Ook treffen we hen nog wel aan in Engeland, Frankrijk en Duitschland. In ons land komen ze weinig voor, hebben ook geen vaste woonplaats en trekken van de eene plek naar de andere.

Hoewel de Zigeuners na eeuwen lang te midden van christelijke volken hebben geleefd, zijn zij veelal heidenen gebleven. Alleen wordt in den laatsten tijd pogingen gedaan om ook aan deze blinde heidenen het licht des Evangelies te brengen. Zij zij nog altijd meer of min ruw en onbeschaafd, en dwalen liever voortdurend rond dan zich ergens neer te zetten. Het zijn echte Nomaden of zwervers, die dus ook geen landbouw kunnen beoefenen of leven van arbeid die vereischt dat men op de plaats blijft, bijv. door een winkel te houden. Blijven ze ergens jang, dan slaan ze een legerplaats of kamp op,